

EKOLOŠKA AKTIVNOST IMAMA U DŽEMATU

Vehid ARNAUT

Sa promjenama koje prate zbivanja u svijetu, uloga imama u džematu postaje sve složenija, odgovornija i zahtjevnija. Njegovu odgovornost u planiranju, vođenju i realizaciji sadržaja nerijetko ne prate intelektualne i organizacijske mogućnosti, također ni materijalne. Često je prepušten da sam potiče, planira, organizira i osigurava materijalnu osnovu, ali i snosi odgovornost za propuste ili nedostatke. Ova važna činjenica postaje osnov da imam rezervirano ulazi u nove sadržaje ili ih, pak, ne želi ni pokušati realizirati, jer će *na kraju on biti kriv* ako ne uspiju ili malo, možda i nikako pohvaljen, niti nagrađen ako uspije.

Razgovor na temu ekološke aktivnosti imama dolazi izvana, kao ideja koja je *cool* u svjetskim razmjerama i, premda ima svoje duboko ukorjenjenje u islamskoj misli, doživljava se kao ideja razvijenih društava, koja su svojom bezobzirnošću u iskorištavanju prirodnih resursa, shvatila važnost čistog zraka, vode i okoline. Oni potiču razgovore, diskusije, aktivnosti svake vrste, i to je dobro. Međutim, žalosti činjenica da u još jednom procesu samo sudjelujemo, a ne da se pojavljujemo kao nosioci

takvih ideja. Razlog za takav naš odnos treba tražiti u dubljem promišljanju naše artikulacije islamskih propisa, kao i ukupne islamske misli u svijetu.

Imam ima centralnu ulogu u džematu. Sama činjenica da svoj položaj *poklonjenog autoriteta* treba potvrditi i *zaslužnim autoritetom*, potiče savjenog imama na promišljanje o odgovornosti koju nosi Kroz prizmu Poslanikovih, a.s., riječi da je „pastir je koji se brine o svom stadu i odgovoran je za njega“.

Da bi imam mogao pravilno razumjeti mjesto u ekološkim aktivnostima potrebno je da upozna osnovu svoga djelovanja u islamskim izvorima, tj. da na osnovama islamskih izvora nađe dovoljno uporišta za svoje djelovanje.

Za ekološku aktivnost mogu se ponuditi sljedeći izvori:

1. Kur'an: ajeti upućuju na tri važna principa kroz koja čovjek potvrđuje svoju ulogu na zemlji:

– šehadet: ajeti upućuju na Allahovu jednoću i Njegovo vlasništvo nad svime što je stvoreno, čovjek nije gospodar ovoga svijeta;

– hilafet: mjesto namjesnika traži odgovorno provođenje zakona Stvoritelja u cilju

pravljena reda, a ne nereda na Zemlji;

– emanet: sve što je na Zemlji je emanet i grijeh je zloupotreba živog bića ili prirodnog resursa. Sve na svijetu ima svoja prava.

2. Sunnet Božijeg Poslanika, a.s.:

– Brojni su hadisi Poslanika, a.s., koji ukazuju na važnost brige o stvorenjima, zaštiti vode i hrane, sadnji i održavanju voćaka, zaštiti prava životinja, zabrani pretjerivanja i rasipanja itd. On je gorljivi zagovornik zaštite čovjekove okoline i preteča ideje harmoničnog sklada čovjeka i njegove okoline.

3. Islamska kultura i civilizacija:

– Primjeri islamske kulture i civilizacije nude veliki potencijal primjera brige o flori i fauni, uređenje kućnog ambijenta sa posebnim odnosom prema čistoći, voda i cvijeće u vrtovima, raskoš uvođenja novih vrsta žitarica i voća u zapuštenim krajevima (primjer Endelusa) itd.

4. Poticaj na brigu o okolini nastao na riječima Poslanika, a.s., o sadnji kao trajnoj sadaki, koja se pretvorila u instituciju vakufa i kojom su zasadi palmi i kultivirano zemljište postajali trajno vlasništvo šire društvene zajednice

Pravci djelovanja imama na ovom planu mogu biti dvostruki:

a) edukacija kroz koju se ukazuje na problem i podiže svijest o važnosti problema na koji se želi ukazati,

b) akcija kojom se aktivira sam imam te potiče i daje primjer i drugima.

EDUKACIJA

U kontekstu prvog pravca djelovanja, imam bi mogao svoju pažnju usmjeriti na sljedeće:

– organiziranje tribina, seminara i savjetovanja unutar džemata na temu ekologije, uz angažman afirmiranih stručnjaka za zaštitu okoline,

– formiranje timova za pojedine segmente djelovanja (tim za edukaciju djece, starijih, tim za rad sa ženama...),

– uključivanje džematlija u pokrete i udruženja koji promoviraju zaštitu čovjekove

okoline sa ciljem da budu pri ruci pri edukaciji džemata,

– planiranje posjeta kompleksima na kojima se pokazuje briga za zdravu ishranu i okolinu (posjete kompleksima voćnjaka, malinjaka, novih zasada drveća, rasadnicima i dr.),

– distribucija popularne i stručne literature sa temama koje promoviraju ekološku svijest (izdanja *Fondeka* itd.),

– upoznavanje sa prirodnim resursima kojima raspolaže sam džemat (voda, njive, šume...),

– skretanje pažnje na postupke kojima se ugrožava prirodna okolina, s akcentom na pravilno odlaganje otpada,

– upoznavanje sa zakonskim okvirima zaštite prirodne okoline,

– upoznavanje sa stavom islama prema ovim pitanjima i mogućnostima zarade sevapa brigom o prirodi i životinjama (putem hutbe, vazova...).

Navedenim, ali i nizom drugih načina, imam može podizati svijest o važnosti zdrave životne sredine, mogućnostima djelovanja, kao i doprinosu na ukupnom planu brige za okolinu.

AKTIVNOSTI

Princip edukacije uvijek treba prethoditi svakoj akciji, pa tako i u primjeru djelovanja imama. Nakon što su džematlije shvatile važnost problema, njegovu težinu, slijedi konkretno planiranje aktivnosti u kojima imam ima vodeću ulogu, a džematlije mu pomažu u tome.

Da bi pokrenuo aktivnost, imam treba sagledati i klasificirati kategorije džematlija prema mogućnostima, uzrastu, obrazovanju i spolu kako bi maksimalno iskoristio potencijal džemata.

Predlažemo sljedeće kategorije:

1. predmetkanski uzrast,
2. polaznici mekteba,
3. sekcija za rad sa ženama,
4. srednjoškolska omladina,
5. odrasle džematlije prisutne na vaktovima (oni koji posjećuju džamiju),
6. džematlije koje nemaju naviku redovnijeg dolaženja u džamiju.

Ova podjela je samo prijedlog, a svaki imam može samostalno napraviti svoju kategorizaciju prema objektivnoj slici džemata i njegovim mogućnostima.

Nakon što su ciljevi jasni i raspoređen potencijal za akciju, slijedi konkretizacija zadataka, od kojih bi neki mogli biti sljedeći:

Kultiviranje neobrađenih površina

U BiH ima veoma mnogo neobrađenog zemljišta, naročito u povratničkim džematima. Angažman imama na tom planu može pobuditi interes i ostalih džematlija, naročito ako se na tim površinama pokažu ekonomski opravdani rezultati (primjer Šljivčice na Počulici). Motivirajući je stav islama o efektima kultivacije neobrađenih ili zapuštenih površina, ali on razvija i svijest o blagodati zemlje i njenih plodova.

Briga o resursima vode i njihovoj zaštiti

Poredeći stav islama u vezi sa rasipanjem vode (pri uzimanju abdesta) i upozorenjem Poslanika, a.s., da se to ne čini, imam daje signal, ali i poziva na akciju čuvanja vode. On može voditi akciju, ili biti jedan od pokretača, za dovođenje vode za piće, uređenje otpadnih voda, tražiti sankcioniranje neodgovornog ponašanja spram zagađivanja vode, pokrenuti na akciju zaštite vode od industrijskog otpada i sl.

Briga o pravima životinja

Pored nehumanog postupanja sa životinjama, borbe životinja su problem koji je danas veoma aktuelan u prigradskim džematima. Imam bi kao autoritet trebao snažnije ustati u borbu protiv ove prakse koja skrnavi prirodu životinja. On u argumentaciji ima jasan stav islama, koji takvu praksu osuđuje, ali i niz zakonskih odredbi koje upućuju na zabranu zloupotrebe životinja. O krivolovu i lovu iz zabave, čime se ponekad ugrožavaju rijetke vrste, svakako treba povesti više računa.

Pošumljavanje

Zahvaljujući ovom procesu, sada ubiremo plodove rada naših predaka (primjer Abdullah bin Mubareka i sadnje drveća). Imam kao vođa džemata može organizirati niz akcija na pošumljavanju, samostalno ili u saradnji sa nekim preduzećem koja ima razrađen sistem pošumljavanja. Ovaj proces može donijeti i značajnu materijalnu korist džematlija, što ne treba zanemariti u ovakvim vremenima.

Sadnja voćaka ili formiranje voćnjaka

Sve naporniji i stresniji život natjerao je veliki broj ljudi na jedan od unosnijih hobija, sadnju voćnjaka i odmor uz takav rad te proizvodnju zdrave hrane. Ovaj posao je relaksirajući i koristan za zdravlje. Ako se tome doda i duhovna dimenzija - da je to sevap, onda svaki čovjek ima motiv da zasadi bar jednu voćku u svom životu. U ovom se smislu može naučiti i iz prakse naših prethodnika imama, koji su gotovo redovno bili najstručniji kadar u ovoj oblasti u džematima.

Prodaja zemlje

Pomodarstvo, trend ili stvarna potreba sve više pokazuju da se bespotrebno prodaje zemlja, a kao razlozi se navode kupovanje auta, stana ili drugi, uglavnom bizarni razlozi. Imam može motivirati, ali i akcijama na kultiviranju zemljišta sprječavati ovakve pojave ili ih smanjivati. Posebno spram činjenice da će zemlja biti sve skuplja, a ovakvih primjera ima bezbroj (izgradnje puteva, ljetovališta, odmorišta...). Naprotiv, imamova poruka treba biti u kontekstu: Kupujte zemlju, grunt je važan, a zemlja će sigurno vratiti.

Održavanje kuća i okućnica

Dovoljno bi bilo provesti nekoliko akcija u džematu, pa da naše okućnice budu mnogo ljepše i urednije. Akcija najljepše dvorište, najljepši balkon, najurednija bašča, najljepši cvijetnjak i sl. mogu motivirati mnoge da se potrudu, a simbolične nagrade ili plakete

mogu zapušteno dvorište pretvoriti u cvijetnjak. Ove aktivnosti treba prepustiti ženama. Imam u ovu akciju treba uključiti i harem džamije i imamsku kuću, a konkretno akciju provodi sa polaznicima vjerske pouke.

Borba protiv odlaganja otpada

Djeluje deprimirajuće vidjeti naselje sa mnoga prostora, ali i sa nekoliko divljih odlagališta otpada, gdje se neselektivno odlaže sve i svašta. Imamova uloga, i radi zaštite zdravlja džematlija i u estetskom smislu, a u saradnji sa drugima, bila bi borba protiv takve prakse, ali i pretvaranje takvih odlagališta u kultivirani prostor, sa jasnim tablama o zabrani odlaganja otpada na to mjesto. Nekad je dovoljna i samo tabla, ali je nema ko postaviti ili svi misle da to treba uraditi drugi. Akcije širih razmjera u borbi protiv industrijskog otpada zahtijevaju studiozniji pristup, planiranje i realizaciju te uključivanje šire zajednice.

Vakufska zemlja

Prostori pod vakufskim površinama nekada su bili veoma dobro održavani, a iznajmljivanje donosilo značajnu dobit. Danas stotine duluma takve zemlje zjapi prazno i napušteno. Dok se na jednoj strani imam bori za golu egzistenciju, istovremeno leži desetina duluma vakufske zemlje neobrađeno i zapušteno. To su nerijetko parcele pogodne za obradu i sjetvu, ali lakše je jadikovati nego se pokrenuti. Neki imami tu mogu biti dobar primjer. Ako, pak, mi ne znamo, dajmo onima koji će od toga izvući najviše (primjer Hare Čepala kraj Prusca).

Mektepske sekcije

Sa malo volje, među polaznicima mekteba može se razabrati koga interesuju pčele, gljive, ribe, voće itd., a takvi mogu biti vođe sekcija za te oblasti. Sekcije mogu biti u smislu edukacije, ali zašto ne i akcije? Bilo bi inovativno da *mali zeleni eko-policajac* u džematu bude neko iz mekteba (ili nekoliko njih), preko kojih bi imam imao uvid u sve veće probleme zaštite okoline u džematu, a u njima i njihovim roditeljima dobijao podršku u nastojanju da štiti okolinu.

Niz je još pitanja koja bi mogla ovdje biti tretirana. Uvjeti djelovanja nisu isti kod svih imama. Gradski džemati mogu više uraditi i djelovati kroz institucije koje se bave tim problemima (različite inspekcije, preduzeća za uzgoj šuma, vodovod i kanalizaciju, poljoprivredna dobra...) ili sekcijama i udruženjima koja promoviraju zdrav životni prostor (planinari, eko-udruženja i sl.), dok su prigradski džemati uglavnom oslonjeni na vlastite snage te je u tome izražajna uloga imama kao vođe.

U svim nastojanjima veoma je važno slati poruku, poruku o odgovornosti, kako pojedinca, tako i šire zajednice, a posebno struktura vlasti koje su dužne omogućiti adekvatnu zakonsku regulativu o zaštiti okoline.

Veoma je važna uloga imama u ovom, kao i u nizu drugih procesa. On ima motiv koji mu nudi vjera, ulogu koja ga čini odgovornim, ali i stanje u kome *izvana zeleni, iznutra crveni* sve više govore o sebi kao mesijama zaduženim za očuvanje prirode i okoline. Mi imamo više prava i obaveze od bilo koga da se uključimo u ovaj proces. Sa ili bez EU, mi svojoj djeci ostavljamo ovu *dženetski* podarenu ljepotu.

Summary

ECOLOGICAL ACTIVITIES OF IMAM IN THE MUSLIM COMMUNITY

Vehid Arnaut

As today's world changes, the imam's role in it gets more and more complex, responsible and demanding. However, his responsibility in planning, managing and implementing various projects is often not on a par with his intellectual, organizational or financial capabilities. The imam plays a key role in the Muslim community. As he strives to justify the authority assigned to him by the virtue of his position and turn it into a real authority by merit - he has to consciously ponder the responsibility that comes with it. Discussing ecological activism and specific activities related to ecology, has become an important part of imam's job, as raising awareness on ecological issues is becoming increasingly important activity for each and every member of the community.

This article offers several theoretical vantage points on how to actively delve into ecological issues within the Muslim community.

موجز

نشاط إمام المسجد البيئي

وحيد أرناؤوط

يزداد دور إمام المسجد تعقيدا مع التغييرات التي تصاحب الأحداث في العالم. وليس من النادر أن نجد أن إمكانات الإمام العقلية والتنظيمية وحتى المادية لا تفي بما ألقى على عاتقه من مسؤوليات في التخطيط للمضامين المطلوبة منه وإدارتها وتنفيذها. إن إمام المسجد يتمتع بمكانة مهداة إليه مجرد كونه إماما. فعليه أن يعمل ليكون جديرا بهذه المكانة. فلا يقصر في التفكير في المسؤولية التي يحملها في عنقه. ويعتبر اليوم الحديث عن النشاط البيئي والمشاركة الفعالة في هذا الميدان أحد المواضيع المهمة في عمل الإمام. لأن المشاركة في العمليات التي جعلنا أكثر وعيا وإدراكا لواقعنا البيئي أصبحت أحد الجوانب المهمة في عمل كافة ممثلي المجتمع. يقدم هذا المقال عددا من المقترحات النظرية لاشتغال إمام المسجد الفعال بمسائل البيئة.